

Загреба І. Л.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

У 2020 році пандемія коронавірусу завдала серйозної шкоди економікам практично всіх країн. Карантинні заходи привели до призупинення діяльності компаній та скорочення попиту, що відбилося на показниках випуску, зайнятості та обсягах торгівлі.

Статистика за II квартал, на який припав пік пандемії, демонструє глибокий і синхронний спад економік по всьому світу (рис. 1). ВВП США знизився на 9,0% р / р, що стало рекордним квартальним падінням з початку збору такої статистики в 1947 році. Падіння ВВП країн ЄС досягло 13,9% р / р, а країн єврозони - 14,8% р / р, що є найбільшим зниженням з 1995 року. Найглибший спад серед країн ЄС був зареєстрований в Іспанії (21,5% р / р), обумовлений значною залежністю економіки від найбільш постраждалої галузі - туризму, що становить близько 14% ВВП. Економіка Німеччини скоротилася на 11,3% р / р, внаслідок чого рівень випуску в країні знизився до рівня 2011 року. ВВП Франції скоротився на 18,9% р / р, Італії - на 18,0% р / р. Падіння ВВП Великобританії виявилось більш значним, ніж в країнах ЄС, склавши - 21,5% р / р, в силу більш тривалої дії карантинних заходів. З країн, що розвиваються, значного удару було завдано економіці Мексики, де зниження ВВП склало 18,7% р / р - рекордне падіння з початку збору квартальної статистики по ВВП в 1993 році, а також економіці Індії, де спад ВВП склав 23,5%. Винятком із загальної негативної динаміки стала економіка Китаю, якій вдалося уникнути рецесії. ВВП країни в II кварталі зріс на 3,2% р / р у результаті дії стимулюючих заходів і зняття карантинних обмежень [1].

Спад в групі розвинених країн за 2020-й рік оцінюється Всесвітнім банком на рівні 7%, МВФ - на рівні 8%, при цьому він буде нерівномірним. Так, ВВП Японії скоротиться, за прогнозами МВФ, на 5,8%, тоді як Італії та Іспанії - на 12,8%. При цьому Fitch дає більш оптимістичну оцінку падіння ВВП групи розвинених країн на рівні 6,3%, обумовлену менш глибоким прогнозованим спадом в країнах єврозони - на 8%, проти 9,1, 10,2 і 8,7% за оцінками Світового банку, МВФ і Єврокомісії відповідно. Передумовами для більш оптимістичного прогнозу Fitch послужили, зокрема, дані за червень про більш стрімке, ніж очікувалося, відновлення економічної активності в Європі і додатковий пакет фіскального стимулювання, прийнятий в Німеччині в червні. Згідно з оцінками

МВФ зростання ВВП розвинених країн в наступному році досягне 4,8%, відповідно до прогнозів Світового банку - 3,9%, Fitch - 4,0%. Падіння ВВП групи країн, що розвиваються, прогнозується Всесвітнім банком на рівні 2,5%, МВФ - на 3% і Fitch - на 4,6%. Більшість країн групи зіткнеться з негативними темпами зростання в поточному році.

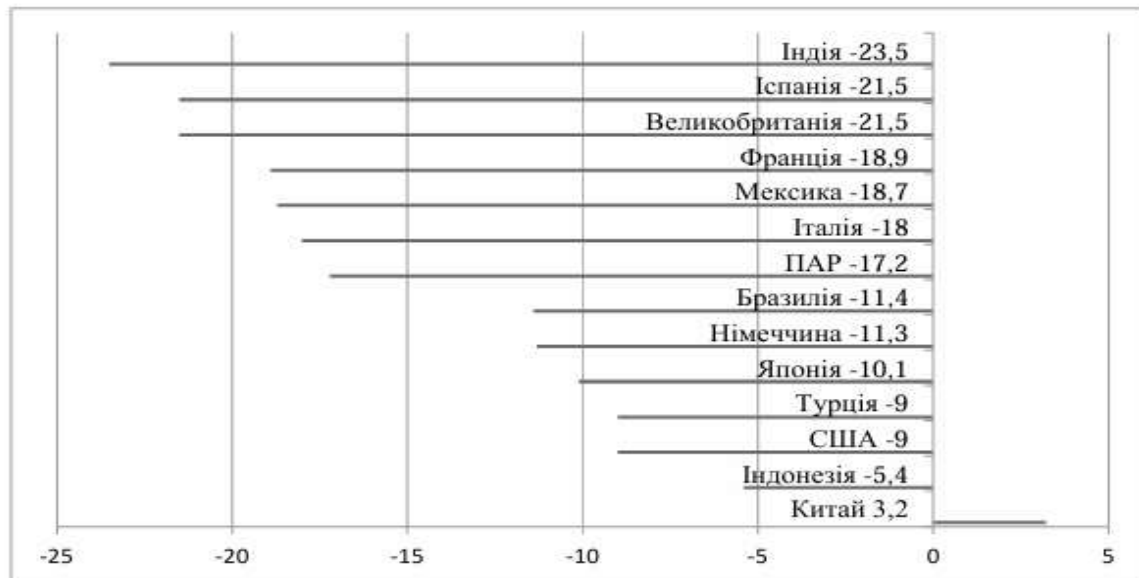

Рисунок 1 - Темпи зростання ВВП в II кварталі 2020 року порівняно з відповідним кварталом попереднього року, %

Подальші перспективи світової економіки залишаються невизначеними через збереження епідеміологічних ризиків. Згідно з оцінками ОЕСР, світовий ВВП скоротиться за 2020 рік на 6%, за прогнозами Світового банку - на 5,2%, МВФ - на 4,9%, Fitch - на 4,6%, і, таким чином, світова економіка опиниться в найглибшій рецесії за останні вісімдесят років.

Провідні країни світу оголосили про фіскальне і монетарне стимулювання економіки, безпрецедентне за своїми масштабами. США схвалили стимулюючий пакет вартістю \$ 2 трлн для підтримки американської економіки під час пандемії. Пакет передбачає прямі перерахування коштів мільйонам американців з низьким доходом, секторам економіки, які найбільше постраждали, кредити малому бізнесу і фінансову допомогу сектору охорони здоров'я. Великобританія і країни ЄС також висунули широкий список ініціатив, включаючи державні кредити і гарантії для компаній, субсидії для тих, хто залишився без роботи, податкові канікули і відтермінування по виплатах боргів. Країни Єврозони погодили антикризові фіскальні заходи загальною вартістю 2% від ВВП для підтримки економіки в 2020 році. Надані кредити для підтримки ліквідності загальною вартістю 13% від ВВП.

В цілому країни G10 провели фіскальне стимулювання своїх економік в загальній сумі майже 8% від сукупного ВВП.

Після першого раунду стимулів уряди розвинених країн анонсували нові антикризові програми. Так, Японія в кінці травня розгорнула додаткову програму підтримки економіки вартістю 1,1 трлн доларів США (22% ВВП), Німеччина в червні оголосила про новий пакет заходів вартістю 130 млрд євро (4% ВВП), ЄС і Великобританія взяли нові антикризові заходи в липні в розмірі 750 млрд євро (6% ВВП) і 30 млрд фунтів (1,4% ВВП) відповідно. На відміну від раніше прийнятих антикризових пакетів, нові ініціативи спрямовані не тільки на подолання короткострокових наслідків пандемії за рахунок надання прямих субсидій населенню, відстрочки або зниження податкових платежів, реструктуризації позик або надання пільгових кредитів підприємствам, а й орієнтовані на стимулювання відновлювального зростання за рахунок державних інвестицій в інфраструктурні проекти і «зелені» технології (ЄС, Великобританія), будівництво житлових будинків (Австралія, Канада), програми перекваліфікації працівників для їх підготовки до структурних змін на ринку праці (Великобританія, Корея). За оцінками МВФ, на кінець червня вартість фіскальних стимулів, прийнятих в країнах G20, досягає 12,1% ВВП цих країн. Лідерами серед розвинених країн за обсягами антикризових пакетів є Німеччина (40,9% ВВП), Італія (37,5% ВВП), Японія (35,3%). У групі країн, що розвиваються, фіскальне стимулювання значне, але менш масштабне, і становить, за оцінками МВФ, 5% ВВП даної групи країн (рис. 2) [2].

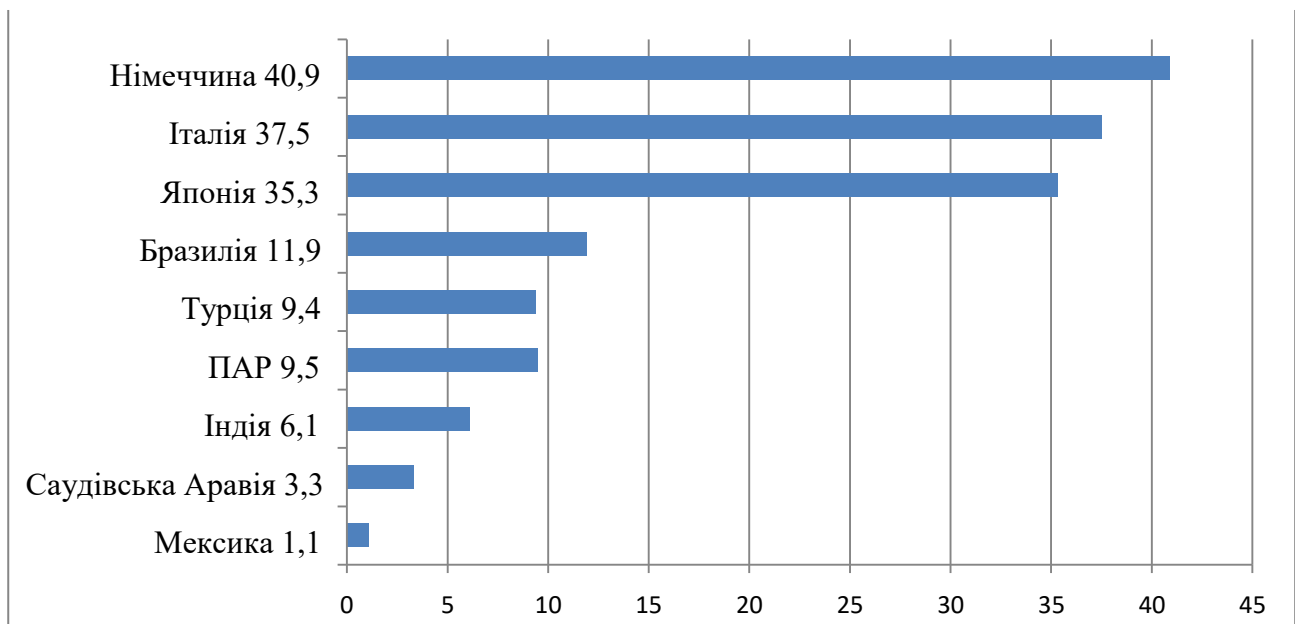

Рисунок 2 - Масштаб фіскальних стимулів у 2020 році у % ВВП

Тим часом карантинні заходи тривають та можуть посилити обмеження як попиту, так і пропозиції. Це значно послаблює ефект від монетарних і фіскальних заходів.

Прямі субсидії мають сприяти зростанню попиту. Але якщо при цьому пропозиція залишається обмеженою, може прискоритися інфляція. Втім, багато експертів упевнені, що низькі інфляційні очікування та падіння цін на енергоносії знижують інфляційні ризики.

Більшість економік, що розвиваються, не можуть собі дозволити такі ж масштабні стимулюючі програми, як розвинені економіки. Поточна ситуація ускладнюється ще й тим, що поки доступ до фінансових ринків для країн, що розвиваються, і України в тому числі, закритий. У важкі часи інвестори зазвичай не бажають брати на себе додаткові ризики – вкладати кошти в ринки, що розвиваються. Україна має величезний зовнішній борг, негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, значний бюджетний дефіцит. Країна потребує потужних вливань коштів в систему охорони здоров'я, яка перебуває в глибокому занепаді.

Для відновлення економіки України необхідне збільшення бюджетних витрат, що забезпечують як зростання і його стійкість в довгостроковій перспективі (на освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру), так і зниження витрат для здійснення інвестицій, впровадження нових технологій і виходу на зовнішні ринки для приватного бізнесу (перегляд принципів контрольнаглядової діяльності та взаємодії держави з бізнесом, зниження витрат на ведення зовнішньоекономічної діяльності, просування інтересів України в рамках ЄС та в світі, зниження податків на працю).

Впоратися з труднощами карантинного режиму українській економіці може допомогти зовнішня допомога, зокрема, \$4,5 млрд МВФ для боротьби з наслідками пандемії коронавірусу. Це майже 3% від ВВП країни в 2019 році – показник, який можна порівняти з розміром стимулюючих фіскальних пакетів "великої десятки".

Література:

1. Дані ОЭСР. URL: [https://stats.oecd.org/ National Accounts>Quarterly National Accounts> Quarterly Growth Rates of real GDP, change over same quarter, previous year B1_GE Gross Domestic Product – expenditure approach GYSA Growth rate compared to the same quarter of previous year, seasonally adjusted](https://stats.oecd.org/National+Accounts/Quarterly+National+Accounts/Quarterly+Growth+Rates+of+real+GDP,+change+over+same+quarter,+previous+year+B1_GE+Gross+Domestic+Product+-+expenditure+approach+GYSA+Growth+rate+compared+to+the+same+quarter+of+previous+year,+seasonally+adjusted) (дата звернення: 30.10.2020).
2. Дані до огляду МВФ. Перспективи розвитку світової економіки (червень 2020 р.) Додаток, рисунок 1. Фіскальні заходи країн у відповідь на COVID-19. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020> > Download the Data >Annex Figure 1. Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic. (дата звернення: 31.10.2020).